

Homo academicus lituanicus

2018 m. pavasarį inicijuotas mokslo institutų pertvarkos projektas išryškino ne tik aktualiosios dabarties, bet ir bendresnio pobūdžio problemas, kurios prašyte prašosi būti apmąstytos iš naujo. Žurnalo *Colloquia* redakcinė kolegija nusprendė surengti šiai temai skirtą pokalbį ir parengė klausimyną, kurį iš anksto išsiuntė galimiems dalyviams.

1. Ką vadiname valdžia ir valstybe? Kaip šioms sąvokoms suteikiamas turinys keičia mokslo institucijų ir atskirų mokslininkų socialinio statuso sampratą? Koks turėtų būti mokslo ir valdžios institucijų santykis?
2. Kas yra akademinė laisvė? Kaip manote, ar įmanoma derinti vienam asmenyje (ar institucijoje) du akademinis vaidmenis: vakarietiško tipo intelektualo ir užsakymų vykdytojo – specialisto. Kokia laikysena XXI a. Lietuvoje ir pasaulyje yra reikalingesnė ir perspektyvesnė? Ar šiais laikais dar įmanomas totalitarinis ar fabriko tvarka paremtas mokslo insitituto valdymo modelis? Kokia būtų jo alternatyva?
3. Pakomentuokite mokslo politikos būklę Lietuvoje.
4. Ar tokio tipo moksliniai institutai, kokie veikia Lietuvoje, jūsų nuomone, yra reikalingi? Kaip institutus paveiks tarptautinių ekspertų vertinimai?
5. Ar orientacija į tarptautinius standartus visada pagrįsta? Kokia sąskaita siekame tarptautiškumo?
6. Mokslo institucijose vykdomi tyrimai, žurnalų publikacijos, atskirų tyrėjų atradimai paprastai žinomi tik nedideliame, dažnai tos pačios institucijos specialistų ratui. Tačiau skelbti savo tekstus nemoksliniuose leidiniuose ir rašyti ne pagal akademiškumo reikavimus – tai prarasti balus, reikalingus ir asmeniškai, ir instituciškai. Ar būti visuomeninio gyvenimo nuošalėje – mūsų lemtis? Ar egzistuoja neišnaudoti resursai ir komunikacinės galimybės, apie kurias būtų verta galvoti?
7. Ar pasiteisina darbas pagal ilgalaikes programas? Kolektyviniai darbai – valdžios primesta „baudžiava“ ar perspektyvi intelektualinės veiklos forma?
8. Ar tikite savo darbo prasme? Ar išliksime?

2018 metų lapkričio 23 dieną surengtoje diskusijoje dalyvavo: Giedrius Viliūnas, Švietimo ir mokslo ministerijos viceministras, Aušra Martišiūtė-Linartienė, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorė, Mindaugas Kvietkauskas, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorės pavaduotojas, Dalia Satkauskytė, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto tarybos pirmininkė, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Lietuvos istorijos instituto LDK skyriaus vedėja, Arūnas Streikus, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Naujosios istorijos katedros vedėjas. Diskusiją moderavo *Colloquia* žurnalo redakcinės kolegijos narė Loreta Mačianskaitė (Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Šiuolaikinės literatūros skyrius). Neakivaizdžiai dalyvavo Violeta Kelertienė, Vašingtono universiteto profesorė, ir Rasius Makselis, Lietuvos kultūros tyrimų instituto direktorius, kurių atsakymus raštu įterpiame į iššifruotą pokalbio tekstą.

Giedrius Viliūnas. Pirmas klausimas turbūt labiau filosofinis ir jam vienam diskusijos laiko vargu ar užtektų, jeigu taip rimtai, kaip kad humanitarai yra linkę, gilintumėmės į savokos kontekstus, prigimtį. Kalbant konkrečiau, svarbu turėti akirytyje, kad Lietuvoje valstybės ir mokslo santykiai priklauso tam pačiam europiniam kontekstui, kuriame akivaizdi klasikinių ideologijų erozija ar transformacija. Vienu atveju, kalbėti, kas yra mokslas ir mokslininkai, būtų trivialu – tai apibrėžta teisiškai, pirmiausia Mokslo ir studijų įstatyme: „mokslininkas – tyrėjas, turintis mokslo daktaro laipsnį“; „tyrėjas – aukštąjį išsilavinimą turintis asmuo, plėtojantis pažinimą, konceptualizuojantis ar kuriantis naujus produktus, procesus, metodus ir sistemas arba vadovaujantis mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros projektams“; „mokslas – žinių sistema, apimanti bendrąsias tiesas ar teorijas arba bendrųjų dėsnių veikimą, pagrįsta mokslinių tyrimų metodais“¹. Nuo mokslininko vietos mokslo sistemoje priklauso ir jo vaidmuo visuomenėje. Galbūt tai skamba kiek deterministiškai, nes akademinė savivoka remiasi kitokia laisvės ir atsakomybės interpretacija. Kitu atveju, dabartinėje šešias didžiąsias struktūrines reformas vykdančioje Lietuvoje² šis santykis daugeliui politinių grupių nėra pakankamai aiškus: labai forsuotu tempu ir netikėtai prasidėjusi inovacijų reforma iš dalies pasižymi siauroku ir utilizuojančiu požiūriu į mokslą ir inovacijas, kurios yra nukreiptos visų pirma į verslo įmones.

1 <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1a9058e049b311e6b5d09300a16a686c/XWhKkPMTNF>

2 Plačiau žr. <https://lrv.lt/lt/aktuali-informacija/xvii-vyriausybe/strukturines-reformos>

Dar aktualesnė šiam pokalbiui kita struktūrinė reforma – švietimo ir aukštojo mokslo, kurią vykdant pastebimas platesnis požiūris, fundamentinis universitetų ir mokslinių tyrimų institutų vaidmens suvokimas.

Dalia Satkauskytė. Didžiulė problema yra ta, kad mokslininkų bendruomenės nuo visų reformų buvo nušalintos – ne tik šios vyriausybės valdymo laikotarpiu, bet praktiškai per visą Nepriklausomybės laiką. Ne tik nušalintos, pačios buvo nusišalinusios. Tiesiog bandėme dirbti savo darbą, nes dirbti tikrai buvo ką, ypač humanitarinių, socialinių mokslų atstovams. Kai pagalvoju apie savęs pačios kaip mokslininkės trajektoriją, tai turiu pripažinti, kad prieš dešimt metų man visi tie socialiniai aspektai, mokslininko vaidmuo visuomenėje, reformos, ministerijos programos nelabai rūpėjo. Duokit man ramybę, leiskit ramiai dirbti – daugelis mūsų taip manė. Turbūt tai prisidėjo prie dabartinės situacijos, kuri yra problemiška ir konfliktiška. Tiesiog priėjom ribą – pamatėm, kad mokslas, net humanitarinis, imamas suprasti siaurai, utilitariškai, ir, kaip juokaujama tarp savęs, pritaikomas liaudies ūkiui. Jeigu nedalyvausim socialiniuose procesuose, diskusijose, fundamentiniai tyrimai taps nebereikalingi. Mūsų pasyvumas šioje situacijoje transformavosi į aštrias reakcijas, sukeliančias konfliktus tarp mokslininkų bendruomenės ir mokslų administruojančių institucijų. Viešojoje erdvėje ši įtampa jau akivaizdi, kaip ir tai, kad mokslininkų savivoka yra pasikeitusi: jie suprato, kad privalo dalyvauti sprendimuose, susijusiuose su mokslo apibrėžimu, administravimu ir panašiais procesais. Akivaizdu: jei neisim į dialogą, būsim aklavietėje.

Giedrius Viliūnas. Kaip filologai apsibrėžkime sąvokas iš karto. Yra mokslininkai ir mokslininkai. Kai kurie Lietuvos mokslininkai ne tik aktyviai dalyvavo mokslo politikoje, bet ir praturtėjo iš mokslu uždirbų pinigų. Pavyzdžiui, modernaus meno muziejus „MO“: jo įkūrėjas Viktoras Butkus praturtėjo iš mokslo (biotechnologijų pramonė Lietuvoje prasidėjo nuo universite išsišakojusių veiklų), vėliau pardavė įmonę „Fermentas“ ir pastatė galeriją, ją atvėrė visuomenei. Tai ir sutartinio valdžios ir mokslininkų veikimo, ir Lietuvos mokslo politikos sėkmės pavyzdys. Su socialiniais ir humanitariniais mokslais yra kitaip, tačiau, kita vertus, reikia pripažinti, kad situacija nebuvo vienoda per visą Nepriklausomybės laiką. Mokslo tarybos perorganizavimas, joje 2007 m. įsteigtas socialinių ir humanitarinių mokslų komitetas buvo gana viltingas pokytis. Jis buvo sukurtas

kaip platforma, kur socialiniai mokslai ir humanistika galėtų išeiti į politikos plotmę. Kitas klausimas, kodėl tai ne iki galo pavyko.

Aušra Martišiūtė-Linartienė. Neseniai įkurta Lituanistinių institutų strateginė taryba vienu iš savo tikslų yra išsikėlusį mokslo politikos formavimą, antra vertus, reikia turėti omenyje, kad dėmesys rezultatams, komercializavimo siekis yra iš principo priešingas kultūrai. Humanitariniai institutai labai skiriasi nuo technologinių gamtamokslinių institutų, kurie gali dalyvauti europiniuose projektuose ir publikuoti Vakaruose be didelių sąnaudų. Lituanistika vis dėlto turėtų būti pačios Lietuvos reikalas (mes niekada nebūsime tiek įdomūs kitoms šalims, kiek turime būti įdomūs ir pripažinti čia) – ir tai valstybės prioritetas, įtvirtintas įstatymu. Turėtų būti pusiausvyra tarp fundamentinių ir taikomųjų tyrimų, deja, atrodo, kad fundamentiniams tyrimams, kuriuos vykdo insitutai, kyla tam tikra grėsmė.

Dalia Satkauskytė. Ačiū kolegai Giedriui Viliūnui, kad patikslino mokslo bendruomenės dalyvavimo mokslo politikoje aspektus ir etapus. Visiškai pritariu, kad Humanitarinių ir socialinių mokslų įkūrimas LMT, ypač prisimenant, kaip nelengvai tai vyko, buvo didelis laimėjimas. Kitas toks laimėjimas buvo Lituanistikos plėtros programa. Bet po to mes šiek tiek užmigom. Šiuo metu LMT, ir ne tik ji, virto tiesiog biurokratine institucija.

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Humanitarai natūraliai supranta, kad demokratinėje valstybėje procesai turi vykti pagal įstatymą, be jokių papildomų susitarimų, ir visiems turi būti būdinga vienoda savivoka. Todėl man atrodo, kad Dailios minėtas pasyvumas, tas užmigimas radosi iš pojūčio, kad gyvename saugiu laiku, tikintis, kad mokslo politika bus vykdoma laikantis gairių ir prioritetų ir nestebint, nekontroliuojant iš mūsų pačių pusės, kaip vyksta procesai ir skirstomi pinigų srantai, kokia dalis tenka humanitariniams mokslams. Mokslo taryba buvo geras būdas daug ką padaryti per projektus ir galimybė parodyti savo iniciatyvą. Biurokratėjimas ir visų grandžių kontroliavimas davė tam tikrą neigiamą rezultatą ir matom, kad stringa darbai ir laikas vis labiau spaudžia. Daugiau laiko tenka skirti ne darbų padarymui, bet dokumentų pildymui. Ir ataskaitoms. Turėtų būti tam tikra pusiausvyra tarp valstybės užsakymo ir daug laiko sąnaudų ir sutelkties reikalaujančio fundamentinio tyrimo. Humanitarikoje

laikas visai kitaip skaičiuojamas. Žodynas, Lietuvos Metrika – nepasidarys taip greitai. Valstybė turėtų skirti papildomą dėmesį fundamentinių tyrimų sričiai finansuoti ir tam reikia ieškoti racionalių būdų: ar taikyti skirtingiems mokslo institutams vienodus biurokratinis principus ir reikalauti iš mūsų citavimo indeksų, kuriuos lengviausia suskaičiuot, ar realiai žiūrėti, kiek naudos duoda mūsų tyrimai Lietuvos visuomenei.

Loreta Mačianskaitė. Tai, ką Ramunė pavadino užmigimu, aš vadinčiau pasitikėjimu. Nerašyta pasitikėjimo sutartis tarp valstybės ir mokslininkų, ilgą laiką galiojusi, paskutiniu metu pradėjo irti. Aiškiai pradėjome matyti ir stilistinę pasikeitimą valdžios santykiuose su mokslininkais: imperatyvumas ir komandinis administravimas sukuria būseną, kurią marksistiškai vadinčiau susvetiminimu. Mes jaučiame, kad iš mūsų atimamas subjektiškumas (tai galioja ir institucijoms, ir asmenims) ir nebeaiški tampa mūsų laisvės riba.

Arūnas Streikus. Dalykai, apie kuriuos pradėjom kalbėti, yra jau pasekmė fundamentalesnės krizės, būdingos ne tik Lietuvai, bet visai Vakarų humanitarinei kultūrai. Demokratinėje valstybėje valdžia negali veikti neatsiremdama į visuomenę, o visuomenė laiko humanitariką nereikalingu dalyku. Lietuvoje ši krizė pastiprinta sovietinės patirties, žinojimo, kad humanitariniai, socialiniai mokslai buvo skirti pirmiausia aptarnauti režimą. Kelioms patirtims susipynus, turim situaciją, kad didžioji visuomenės dalis nesupranta mūsų darbo prasmės, o politikai daro tai, ką girdi ir nori girdėti visuomenė. Problemos sunkiai spręšis, kol nesikeis bendras visuomenės požiūris, o jį keisti kaip tik ir turėtų pirmiausia humanitariniai mokslai.

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Man nėra aišku, kuo remiamasi sakant, kad visuomenė nenori. Aš susiduriu su kita visuomenės dalimi: man nuolat skambina žmonės ir klausia, ar jūs mums parašysite, ar dalyvausite, pasakoja, mes darom tą ir tą, pavyzdžiui, ruošiam Naujamiesčio istoriją, prašo: gal atvažiuosit, mums reikia pagalbos. Tai vis tos iniciatyvos, kilusios iš kraštotyros, vietos muziejų, rajonų centrų. Ačiū Dievui, regionuose kultūrininkų dar yra išlikę gana nemažai (pavyzdžiui, Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus rengiamose konferencijose salė visada pilna), bet mūsų mokslininkai į jų prašymus atsako maždaug taip: jeigu aš jums atiduosiu savo tekstą, mano tekstas nebus laikomas

mokslu, ir aš negausiu balų; šitaip griūna visuomenės iniciatyvos. Taigi nesutinku su pasakymu, kad mūsų visuomenei nereikia kultūros, bet sutinku, kad jos nereikia *delfi* ar komercinėms televizijoms.

Arūnas Streikus. Buvau ne taip suprastas, kai sakiau, kad visuomenei nereikia kultūros. Jai nereikia tyrimų, nesupranta, iš kur atsiranda ta mokslinė kompetencija, kuriai įgyti reikia daug druskos suvalgyti.

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Jeigu mūsų komunikacija būtų aiškesnė, visuomenė tai suprastų. Ne kieno kito, o humanitarų pareiga šviesti tą visuomenę. Ir kiek pastangų mes įdėsime, tokį ryšį turėsime. Toks yra ir valstybės vaidmuo – investuoti į žmonių prusinimą, plėsti ne tik ekonominį, bet ir kultūrinį akiratį, tokiu būdu keičiant visuomenę. Minėtas „MO“ muziejaus steigimas iš mokslu uždirbtų pinigų juk irgi inspiruotas supratimo, kad tai reikšminga; kitas pasistatys sau pilį ir nieko daugiau nedarys.

Aušra Martišiūtė-Linartienė. Stebint žiniasklaidos perduodamą informaciją, akivaizdu, jog nėra tokios dienos, kad įvairiuose renginiuose ir TV bei radijo laidoje nedalyvautų lituanistinių institutų žmonės. Šis veiklos (dažnai neatlygintinos) spektras yra be galo platus, didžiulė energija išspinduliuojama, o visuomenė tai ne itin vertina ir priima kaip savaime suprantamą dalyką, tarsi tai būtų mokslininko asmeninė iniciatyva.

Giedrius Viliūnas. Sutinku, kad egzistuoja tam tikras prieštaravimas, vertinant institutų ar kitų mokslo įstaigų veiklą, nes galimi įvairūs vertinimo būdai. Sakykim, palyginamajame vertinime, kuris ką tik praėjo, imama tik ledkalnio viršūnė, t. y. vertinami tik patys geriausi darbai. Kitas būdas – vertinti viską, įskaitant ir pasisakymus per radiją, išvykas į mokyklas, į provinciją... bet tada atsiranda milžiniškos ataskaitos ir milžiniška apskaita. Problema, kaip tai subalansuoti. Kuris matavimo principas bus pasirinktas, yra susitarimo dalykas.

Mindaugas Kvietkauskas. Norėčiau grįžti prie pradinio klausimo apie valstybės ir mokslo santykį. Per gerą laikotarpį kartojasi ta pati situacija, iš kurios nepavyksta pajudėti. Tai yra, valstybė negeba identifikuoti reikšmingų problemų ir joms konstruktyviai spręsti pasitelkti humanitarus, ten kur jų kompetencijų

tikrai reikia. Ne koku nors komandiniu prievartiniu būdu, bet sutarimu. Mes panašiai kalbame apie pasitikėjimo, dialogo trūkumą. Nepaisant strateginių dokumentų, vis dėlto tie dalykai, kurie humanitarams būtų svarbiausi, išsprūsta, bet dabar kaip tik yra momentas, kai tie dalykai darosi vis aštresni. Negalima nematyti dabartinio Europos konteksto krizės, nesuvokti, kad ne klasikinių ideologijų pabaiga, o nacionalizmo – absoliutaus, pirminio – atgimimas ardo Europos sąjungos struktūrą ir veržiasi iš naujo drastiškomis formomis. Tai, kad apie tai nekalbama su humanitarais, rodo proto miego būseną, valdžios miego būseną. Mano supratimu, seniai yra pribrendęs klausimas, ką lituanistai turėtų daryti, kad išliktų mūsų europietiškoji perspektyva ir kad ji nepradėtų kirstis su tradicija, kalba, nacionaliniais interesais. Antra akivaizdi problema, kuri daugybe būdų reiškiasi ir apie kurią seniai kalba žymiausi mūsų intelektualai – Leonidas Donskis, Egidijus Aleksandravičius, Reinas Raudas – dūsta universitetas kaip klasikinė intelektualinė institucija, dūsta virsdamas verslo koncernu. Viso pasaulio, ne tik Europos mastu, pastebima, kad nebėra klasikinės akademinės dvasios, ir universitetas – mokslo pagrindas – tampa ne pačios akademinės bendruomenės erdve, o kažkokiu biurokratišku mechanizmu, nuo kurio bendruomenė traukiasi. Traukiasi kurdama savo pačios socialinius tinklus, beveik savaime funkcionuojančią akademinę apytaką, kuri veikia neformaliais seminarais, žmonių ratais, anapus projektų, nes jiems taip bendrauti paprasčiau, natūraliau ir labiau atitinka mokslo principus. Ir pasirodo, kad visas šitas mokslo aparatas iš esmės tikrajam minties gyvenimui tampa nelabai reikalingas. Tačiau iš valdžios pusės nėra jokios kritinės refleksijos šia tema. Trečia problema, kuri neidentifikuojama ir į kurią nerandama būdų atsakyti – tai protų praradimo situacija, ypač jaunų protų, – ne tik humanitarikoje, bet ir moksle apskritai. Su tuo susiję daugybė klausimų dėl jaunųjų mokslininkų atlyginimo, socialinių garantijų, apskritai jaunų mokslininkų pritraukimo, skatinimo dalyvauti Lietuvos moksle. Situacija kartojasi, o sprendimo nėra, matome, kaip menksta doktorantūros studijos, jauni žmonės neranda sau vietos doktorantūros programose, nors ir vykdomose pagal visus patvirtintus reikalavimus, motyvacija menksta ir disertaciją pabaigti darosi vis sunkiau ir sunkiau ...

Visos šitos problemos reikalautų nuolatinio dialogo, klausimų kėlimo: ką humanitarai galėtų nuveikti, kuo prisidėti, bet vietoj sprendimo ieškojimo humanitarai girdi, kad jie dirba blogai, nekuria inovacijų, kad jie yra šiuolaikinėje visuomenėje nesėkmingi, nieko vertingo valstybei nesukūrė, todėl turėtų būti

pertvarkomi, reformuojami, kad taptų verslesni. Verslo argumentas vis dar pateikiamas kaip atsakymas, bet galiausiai tampa nebesuprantama, vardan ko tas verslas, vardan ko tos inovacijos, jei nebeaišku, kam jos bus ateityje skirtos.

Violeta Kelertienė. Dar nuo universitetų pradžios tai, ką dabar laikytume „žmonijos tamsiais laikais“ (ironizuojau) mokslo įstaigos buvo traktuojamos kaip laisvos zonos, atsirado sąvoka akademinė laisvė, profesoriai ir mokslininkai galėjo dėstyti ką nori ir kaip nori, net eretikai ir visokių rūšių laisvamaniai rasdavo prieglobstį universiteto rūmuose, veikė sava universiteto policija. Laisvam pasaulyje tebesivadovaujama beveik tokiais pat principais. Kai aš buvau doktorantūroje JAV ir dirbau profesoriaus asistente, jis neturėjo teisės ateiti į mano, naujokės, paskaitas be mano leidimo. Tai apie ką kalbame? Kaip gali vykti kokios nors pažanga, jeigu ja manipuliuoja valstybė savo interesais, dažniausiai paremtais pelnu? Institutai irgi yra mokslo įstaigos, jas reikia palikti ramybėje, nes tik tyloje ir susikaupus gimsta naujos idėjos. Valstybės funkcija yra tik finansuoti visokį rimtą mokslą, nes tik tada ji gauna pelną, ko nors vertą visai tautai, dažnai ir pasauliui.

Arūnas Streikus. Paradoksas. Kalbama apie humanitarinių mokslų neefektyvumą, kad jie neduoda produkto, nekuria pridėtinės vertės, bet valstybės šimtmetis parodė, kad visi viešieji klausimai susiję būtent su humanitarais, istorikais, literatūrologais, nes niekas daugiau negali pakomentuoti valstybei aktualių temų ir nedalyvauja viešojoje erdvėje.

Giedrius Viliūnas. Noriu vieną sąvoką patikslinti – verslumo, man norėtusi šaltinio. Verslumas galėjo būti minimas ministerijos diskurse dėl inovacijų reformos, tačiau Švietimo ir mokslo ministerijai kalbant su humanitariniais institutais verslumo kriterijai nėra keliami. Bendras fonas gal sukuria tokį įspūdį, bet taip tikrai nėra. Institutų savitumas kartais suprantamas skirtingai, priklausomai nuo politikų ar interesų grupių, bet humanitarinio instituto vaidmuo niekada nėra suprimityvinamas iki tiesiog dalyvavimo versle, priešingai, kartais kaip tik linkstama jį pernelyg susiaurinti iki išimtinai nacionalinio diskurso.

Loreta Mačianskaitė. Pirmas ateinantis į galvą pavyzdys, tai po diskusijos, skirtos institutų jungimui, ŠMM išplatintas tekstas „Mitas apie mokslo institutų pertvarką“. Šio dokumento pabaigoje sakoma – darbo grupė siūlo, kad

„valstybiniai institutai turi atitikti savo paskirtį tenkinti aiškiai apibrėžtus viešojo sektoriaus ir verslo poreikius“³.

Giedrius Viliūnas. Archeologiniai tyrimai, atliekami senamiestyje turto vystytųjų užsakymu, ar žodyno skaitmeninimas, kalbančių mašinų kūrimas, lituanistų bendradarbiavimas, kuriant tekstynus, – visa tai yra ir verslo poreikių atliepimas. Verslas nėra keiksmazodis. Žinoma, jei nebus primityviai suvokiama, kad tai tik aptarnavimas, parduotino produkto gamyba – taip sieti mokslą ir verslą, aišku, būtų nesąmonė. Aš nedemonizuočiau verslo, bet balansas humanistikoje turi būti kitoks, verslas neturėtų pretenduoti į pirmą vietą, bet jis kažkur gali egzistuoti, kodėl gi ne.

Dalia Satkauskytė. Tarp savęs kalbėdami tai suprantame. Bet viešojoje erdvėje funkcionuoja visiškai primityvus supratimas: jūs, humanitarai, nekuriate jokios pridėtinės vertės. Žinant, kas sukūrė pridėtinės vertės sampratą, truputį keista: neoliberalizmo apologetai supanašėja su marksistiniais materialistais.

Loreta Mačianskaitė. Jaučiamės gyveną tokioje ribinėje situacijoje: ateina barbarizacija – ir per akademiją, ir per politiką, o mes tarsi turime tą siūbuojantį kultūros polių laikyti, tapdami savotiškais disidentais savo valstybėje. Viešasis politikos diskursas yra neįmanomas identifikuoti – toks jis hibridiškas. Atpažinti aksiologinį ar ideologinį pagrindą nepavyksta, nes jo, atrodo, ir nėra, o tada arba kryptame į sąmokslų teorijas, arba išrinkta nuostaba ir liekame išsižioję. Iš to negalėjimo suprasti kyla nesaugumo jausmas – dar ne panika, bet nerimas tikrai.

Aušra Martišiūtė-Linartienė. Yra tam tikro dvigubumo ir vyriausybės progamoje. Pavyzdžiui, deklaruojamas kultūros stiprinimas ir tautinės tapatybės išsaugojimas, o realiai matome tautinės tapatybės išskaidymą, globalizavimą, kultūrinių institucijų pastatų perdavimą privačiai nuosavybei. Kyla įtarimų, kad mokslo pertvarka iš dalies suvedama į egoistinius pragmatinius tikslus, kurių yra siekiama pasinaudojant galios pozicija.

3 <https://www.aikos.smm.lt/naujienos/Puslapiai/%C5%A0MM-Mitai-apie-mokslo-institut%C5%B3-pertvark%C4%85.aspx>

Rasius Makselis (perskaito Mačianskaitė). Man regis valstybinė švietimo ir mokslo politika pasižymi keletu esminių konceptualių prieštaringumų, kuriuos lemia ją motyvuojantys šaltiniai:

- a) LR Konstitucijoje nurodomas lietuvių tautos valstybinis, teisinis ir kultūrinis tęstinumas ir įstatymiškai įvardytas lituanistikos prioritetas;
- b) ES ir Lietuvos inovacijų politika;
- c) Lietuvos darbo rinka.

Dėl kiekvieno iš šių šaltinių atskirai klausimų nekyla, jie reiškiasi pagal sau būdingą logiką, arba išreiškia intuityviai suvokiamą „tautos valią“, arba yra paremti solidžiomis esamos būklės analizėmis ir rodikliais. Nesuvokus, kad šie strateginiai tikslai remiasi skirtingomis teorinėmis prielaidomis ir negali būti jungiami akiai, politikos įgyvendinimas tampa prieštaringas, o nuo šio prieštaringumo labiausiai kenčia humanitariniai mokslai ir lituanistika. Pavyzdžiui, galvojama, kad Lietuvos švietimo ir mokslo kokybės bei inovacijų indekso rezultatų rodiklius ES kontekste būtų galima pagerinti visus mokslinius institutus, taip pat ir humanitarinius, transformuojant į užsienyje veikiančių skėtinių RTO (Research and Technology Organisations) pavyzdžiu veikiančias organizacijas, o institutams suteiktas viešosios įstaigos statusas leistų pritraukti papildomo finansavimo iš verslo įmonių ir palengvintų išradimų patentavimą. Ekspertų darbo grupė, parengusi tokias rekomendacijas, akivaizdžiai painioja skirtingų politikos prioritetų įgyvendinimo priemones ir nesupranta, kad institutai skiriasi mokslinių tyrimų specifika ir mokslininkų santykiu su tiriamuoju objektu. Nepripažinus ir neišnaudojus šių skirtumų, visi politikos bandymai „vienu ypu“ ir vienu metodu taisyti blogą padėtį liks prieštaringi ir todėl bus nesėkmingi.

Giedrius Viliūnas. Politikoje visada esama prieštaringumo, nes ji yra įtakų kovos laukas. Kaip tekstas, politika yra heterogeniška, net jeigu skaitytume dabartinės Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą, jos skirtinguose skyriuose rastume skirtingų dalykų, nes nėra vieno autoriaus. Tačiau šiame polilogiškume egzistuoja įvairių būdų kaip valstybės politikos vientisumą, jos tvermę užtikrinti. Tai pirmiausia švietimas ir vertybinių nuostatų vientisumas. Kadangi esame ne tik demokratinė, bet ir teisinė valstybė, labai svarbus mokslo dalykų struktūrinimas strateginiuose dokumentuose, šių dokumentų savalaikis sukūrimas ir atnaujinimas. Pavyzdžiui, šiuo metu kaip tik yra projektuojama nauja Europos Sąjungos, o kartu ir Lietuvos finansinė perspektyva nuo 2020 iki 2028 m., Finansų

ministerija dirba 14 krypčių, įskaitant ir mokslą, ir švietimą, nors daugelio sričių strateginių dokumentų stinga – pavėluota juos atnaujinti, tikriausiai jie atsiras pakeliui. Bet situacija yra tokia, ir tai tenka priimti kaip faktą – tai platusis mūsų mokslo politikos kontekstas. Konkrečiai lituanistika, humanistika jame tarsi pamestos. Lituanistikos reikšmės nesupratimas valstybėje nėra aklas ir monolitinis, bet įtakingiausių mokslui politikos žmonių prioritetai yra kiti. Todėl svarbu laiku suformuluoti ir pateikti siūlymus, dar geriau – su tam tikru lobistiniu užnugariu, kad jie būtų išgirsti. Lituanistikos ir humanistikos strategija visuomet likdavo kažkur šešėlyje, antrame plane, arba jos nebūdavo mokslo strategijose. Pirmas dokumentas – tai 2001 m. *Lietuvos mokslo ir technologijų baltoji knyga*⁴, būta dar dar keleto bandymų, o dabar aktualu yra sisteminės strategijos, tokios kaip *Lietuva 2030*⁵, kur lituanistikai galėtų atsirasti vietos. Kitas dalykas, jog reikia tarpinių strategijų, bet šitam lygyje arba turime vakuumą, arba tam tikras programas, kurios yra daugiau techninio, finansų paskirstymo pobūdžio, ne į tokius tikslus orientuotos. Būtent todėl pačioje šios Vyriausybės darbo pradžioje kėlėme mintį, kad reikėtų parengti Lietuvos humanitarinių mokslų Baltąją knygą – dokumentą, kuris įvertintų šių mokslų misiją šiandieninėje visuomenėje, apžvelgtų jų būklę, tarptautinį kontekstą, pasiūlytų ilgalaikės plėtros gaires. Gaila, kad keičiantis Mokslo tarybos vadovybei ši idėja buvo pamesta ir toliau sunkiai skinasi kelią. Todėl labai svarbu bendruomenėms ir besirandančioms organizacijoms šią problemą aiškiai suprasti ir šioje srityje dirbti.

Arūnas Streikus. Vertindamas bendruomenę, nekarčiau visų šunų ant politinės valdžios. Man atrodo, kad humanitarų bendruomenė yra labai susiskaldžiusi; iš esmės tokio reiškinių kaip humanitarų bendruomenė Lietuvoje net nėra, išskyrus kažkokius ratus *Facebook'e*. Aš matau visišką uždarumą, net tos pačios mokslo srities atstovai, tarkim, istorikai, tarp savęs nebendrauja. Žmonės yra uždaryti į dalykinius specializuotus rėmus, nes jiems reikia pateikti produkciją, pagal kurią vertinami insitututai. Ir, tarkim, šiemet vykusioje tarptautinėje „Vilniaus simpoziumo“ konferencijoje aš buvau vienintelis ne pranešėjas klausytojas, vadinasi, iš esmės ši konferencija virto konferencija dėl pliusiuko.

4 Žr. <http://www.smm.lt/uploads/documents/bk.pdf>

5 <https://www.lietuva2030.lt/lt>

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Moksle turime skirti dvi renginių motyvacias. Viena susijusi su grantine sistema, akademiniais „klanais“, karjeros darymu. Sistema, beje, gerai žinoma Vakaruose, ne kartą aprašyta. „Grantinėse“ konferencijose ir rasite tik to granto atstovus. Bet yra konferencijos, kurios kyla iš idėjos ir natūraliai sutraukia specialistus. Tai kitokio akademinio bendravimo stilius. Pavyzdžiui, šiemet susirinksime septynioliktą kartą į formaliai neįteisintą konferenciją, skirtą XVIII a. Lietuvos problemoms, į kurią atvyks tyrėjai iš Lenkijos, Baltarusijos, negavę jokio finansavimo.

Loreta Mačianskaitė. Norėčiau priminti tam tikrą Šiuolaikinės literatūros skyriaus veiklą, kuri yra tikrai tarpdalykiška. Pavyzdžiui, sovietmečio seminarai, kurių įrašus ir dabar galima rasti internetu, – jų pranešėjai dažniau buvo žmonės iš kitų mokslo įstaigų ir kitų mokslo sričių nei literatūrologai. Arba mūsų rengiamos kolektyvinės knygos – joms straipsnius rašė ir istorikai, ir filosofai; nuolat konsultuojame vieni kitus, ypač bendraujame su istorikais, menotyrininkais, nors, žinoma, sutinku, kad tai daugiau privatūs ryšiai, o ne akademinės bendruomenės saitai.

Dalia Satkauskytė. Manychiau, kad problema ne visai ta. Komunikacijos tikrai yra per mažai, kadangi esam orientuoti ir jau patys orientuojamės į rezultatą, kuris ir vadinamas mokslo produkcija, tos produkcijos vienetus, už kuriuos gaunam balus, kurie virsta pinigais, vertinanat „vertinamuosius vienetus“, t. y. mokslo institucijas. Aš mačiau informaciją apie istorikų organizuojamą „Vilniaus simpoziumą“, bet nenuėjau, nors renginys ir susijęs su mano tyrimų sritimi. Nenuėjau, nes „dega“ mokslo produkcija – trys netrukus publikuosimos knygos ir baisiai paini paraiška LMT konkursui. Konferencijos irgi tampa apskaitos vienetu, organizuojamos dėl pliusiuko, tikra tiesa. Vienas kolega istorikas sakė, kad jau reiktų mažinti konferencijų, kad liktų laiko tikrai mokslinei diskusijai. Deja, lyg ir susitaikėme su primestomis taisyklėmis ir linkstam gaminti mokslo produkciją, nes vykusių vertingų diskusijų LMT ar MOSTA nepamatuos. Išimčių yra, bet, kaip jau minėjo Mindaugas Kvietkauskas, jos vis dažniau randasi anapus oficialaus akademinio pasaulio.

Mindaugas Kvietkauskas. Tarptautiniai ekspertai humanitarus įvertino labai neblogai. Pagal visą spektrą mes atrodome gerai, net labai gerai, kompleksuoti

neriekia, socialinis poveikis įvertintas aukščiausiai. Tačiau sistema, su kuria kelis paraiškų teikimo mėnesius turėjome kovoti, – jinai buvo nežmoniška. Prisiminus, kokius administracinius išteklius teko pasitelkti, kad būtų parengtas informacinis kiekis, kurio viso nelabai ir reikėjo, kyla klausimas: ar reikalingas mokslo biurokratijos aparatas, gaunantis daug pinigų, koks yra jo tikslas. Vals-tybinėse įstaigose mokslui dirba daugybė žmonių, tačiau nuolat kažkas stringa. Dėl mokslo vertinimo metodikos buvo dirbta darbo grupėje ministerijoje trejus metus, vyko iki pažaliavimo aštrūs debatai ir vienas iš numatytų principų – su- mažinsime biurokratiją. Tačiau iš to atsirado dar didesnis košmaras.

Giedrius Viliūnas. Biurokratizacija susiformuoja biurokratinėse organizacijose tiesiog organiškai, ir šį išvešėjimą reikia tramdyti. Biurokratija gimsta ne dėl ver- tikaliai einančio programinio impulso, tai reiškinys, atsirandantis horizontaliai veikiančiose organizacijose, ir ne tik mokslo srities. Sklandžiai funkcionuojanti biurokratija yra būtinoji sąlyga valstybei egzistuoti, tačiau esti kokybiška, nor- mali biurokratija ir išvešėjusi. Iš mano darbo pozicijos labai aiškiai matosi taškai, organizacijos ar netgi skyriai, kur biurokratizacija generuojama. Kovo- jant su ja, geriau veikti per savo atstovus konkrečios organizacijos, tokios kaip Lietuvos mokslo taryba, viduje, nes pati Mokslo taryba kontroliuoja metodiką, ne minis- terijos ją kuria. Be abejo, problemos matomos, pvz., mokslininkų išvykų admi- nistravimo neadekvatumas, ir jas būtina spręsti, nes dabar atrodo, kad vos ne nacionalinės programos reikia biurokratijai mažinti. Naujoji institutų asociacija taip pat gali siųsti signalą. Iš ministerijos pusės siekiame visoje mokslo ir studijų finansavimo sistemoje įdiegti pasitikėjimo principą. Jeigu, tarkime, universiteto arba kolegijos vykdoma studijų kryptis remiasi aukšto lygio mokslu, instituci- ja turi pakankamai dėstytojų, puikią infrastruktūrą, jos absolventai sėkmingai įsidarbina, tai kodėl šios krypties studijų programų vertinimo nepalikus pačios institucijos nuožiūrai? Juk ji jau įrodė, kad sugeba puikiai veikti. Kodėl toks pat principas negalėtų būti taikomas ir institutams, kuriuose, tarkim, mokslo veikla pasiekė penktą ar ketvirtą lygį pagal tarptautinio palyginamojo vertinimo ska- lę? Pasitikėjimo režimas leistų mokslo ir studijų kokybės priežiūros sistemoje centrą perkelti nuo vertinimo prie stebėsenos. Jeigu stebėseną rodo, kad padėtis gera, rezultatai aukšti, tai nėra reikalo vertinti, pakanka palaikomojo, stebimojo režimo. Mūsų mokslo valdymo sistema turėtų būti perorientuota nuo galinio vaizdo į priekinį, tuomet būtų svarbiausia susitarti dėl tikslų, o ne susitelkti į

kiekybinę straipsnių vienetų apskaitą. Tarp mokslo įstaigų humanitariniai institutai sudaro atskirą porūšį, jeigu ne rūšį, ir su jais turi būti atskirai aptarta, ką ir kaip šioje mokslinių tyrimų srityje plėtoti.

Aušra Martišiūtė-Linartienė. Pasitikėjimo problema yra opi, nes mokslininkai kiekvieną kartą, rašydami ataskaitą ar projektą, susiduria su moraliniu smukdymu, nepasitikėjimu, nes nuolat turi įrodinėti, kad yra kažko verti.

Giedrius Viliūnas. Neturim vienas kitam to įrodinėti, juolab, kai dabar yra tarptautinis palyginamasis vertinimas, kuriuo mokslo bendruomenė linkusi pasitikėti. Jį atlikę, mes turime patikimą vaizdą, nuo jo atsispyrę galime konstruoti kitus turinius.

Dalia Satkauskytė. Man atrodo, kad bendromis diskusijomis galime išspręsti ir nemažai rutininių klausimų. Pavyzdžiui, uždaruose ŠMM kabinetuose buvo kuriami nauji kvalifikaciniai reikalavimai žmonių, kurie nieko nenutuokia apie humanitarinių mokslų specifiką. Kai buvo pateiktas projektas svarstymui, rašėm protesto raštus, siūlėm tobulinimus. O juk jei nuo pat pradžių į šio dokumento rengimą būtų įtraukti mokslininkai, procesas, laiko sąnaudos sutrumpėtų abiem pusėms. Kitas rutininis dalykas – tiesiog reiktų susėsti ir suskaičiuoti, kiek mes rašom atskaitų, kiek jų dubliuojasi, ir tą dubliavimą panaikinti.

Giedrius Viliūnas. Kvalifikacinius reikalavimus nusistato pati institucija, ypač jeigu jos lygis geras. Čia jau kažkoks hiperreguliavimas. Turi vykti bendras spaudimas biurokratijai ir kai kuriuos dalykus reikia parodyti, nes ministerijos vadovybė ne viską gali pati pamatyti.

Dalia Satkauskytė. Dėl to ir reikalinga komunikacija. Jau apsisukus vienam ilgalaikių programų etapui galima sakyti, kad šis modelis nėra blogas. Bent jau mūsų programa „Sovietmečio literatūros istoriniai tyrimai“ leido mobilizuoti jėgas, nuveikėm tikrai daug, nors ne be streso. Pagrindinė problema yra programų administravimas, vėl tas pats biurokratinis liūnas. Visą programos vykdymo laiką nesėkmingai bandėme aiškintis, kas tas nelemtas norminis etatas, ne kartą ekspertams rašėme, kad kasmetinės ataskaitos netikslingos, kad užtektų tarpinės ir galutinės, deja, niekas nepasikeitė. Manau, kad toks kontrolės siekis yra to

paties nepasitikėjimo, apie kurį čia jau buvo kalbėta, išraiška. Negi negalima patikros, atsiskaitymo modelio supaprastinti ir racionalizuoti, kaip ir kitų dalykų? Juk esam susidūrę su gerokai racionališkesne biurokratijos pavyzdžiais – kad ir teikdami paraiškas užsienyje arba ten rašydami mini ataskaitas. Negalima visos kaltės versti Europos Sąjungos ar dar kokiems reikalavimams.

Aušra Martišiūtė-Linartienė. Nedideli institutai, būdami mobilūs, gali greitai išspręsti kylančias vidines problemas. Tačiau komunikacija su tais, kurie yra tie atsakingieji, kas galėtų pakoreguoti ataskaitų tvarką, kas modeliuoja darbus, priima kalbėjimą vėjams. Kiek berašytume apeliacijų, praktiškai visada atsakymas yra tylą.

Giedrius Viliūnas. Deja, pas mus neveikia prūsiško ar britiško tipo burokratija – ten suradus, kas atsakingas, problema iš karto būtų sprendžiama. Tačiau nenustokite spaudę, kad dalykai nenurimtų, ir tikiuosi, kad padėtis keisis, šitas iššūkis yra naujos mokslo vadovybės priimtas.

Loreta Mačianskaitė. Kitas mums aktualus ir iš mūsų reikalaujamas dalykas yra tarptautiškumas. Kiek jis tikrai reikalingas, o kiek imituojamas? Ar neatsitinka, kad siekiant tarptautiškumo, prarandama tai, kas mums patiems svarbu.

Dalia Satkauskytė. Lazda turi du galus. Nesu iš tų, kurie sakytų, kad turim užsidaryti, publikuoti savo tyrimų rezultatus tik Lietuvoje. Turim dirbt savo visuomenei, bet turim ir pasauliui transliuoti savo kultūrą, o kultūra ir yra mūsų tyrimo objektas. Tačiau patekti į aukščiausius kotiruojamus mokslo žurnalus ne taip paprasta, ir nebūtinai dėl mokslo kokybės. Reikia žinoti tam tikras žaidimo taisykles, imtis paklausios, konjunktūrinės temos. Be to, ten egzistuoja ir savi klanai. Turim turėti galvoj, kad mūsų kultūros tyrinėjimai nelabai kam ir rūpi. Mes su sovietmečio tyrimais sugebėjom prasibrauti į tarptautinę erdvę, bet, būkim teisingi, – ši tema tam tikra prasme buvo paklausy, net konjunktūrinė. Nepamirškim, kad tas vadinamasis tarptautiškumas profesiniu požiūriu kartais yra daug paprastesnis dalykas. Pavyzdžiui, užsienyje skaityti pranešimą apie lietuvių literatūrą man daug lengviau nei Lietuvoje. Niekas ten nežino mano objekto, turiu jį pristatyti (o tai sklaida, ne mokslinis tyrimas), aš galiu net nelabai paisyti faktų – kas ten mane pagaus? Lietuvoje aš stoviu prieš auditoriją, kuri mano

tyrinėjamą objektą daugiau ar mažiau pažįsta, ir atsakomybė didesnė. Be to, jau seniai rašoma, kad kultūros, ir iš dalies akademinis laukas, yra nelygybės laukas. Didžiosios kultūros diktuoja sąlygas, ir norėdamas tame lauke dalyvauti, turi su jomis skaitytis. Mes nė kiek ne prastesni, ir tai parodė mūsų tarptautinio bendradarbiavimo patirtis. Bet mes turime žinoti tam tikras akademinės komunikacijos taisykles, tam tikras vietas, į kurias galime įsiterpti, ir būdus, kaip tai padaryti. Ir tai nebūtinai yra blogai. Pavyzdžiui, man recenzentas pasiūlė perrašyti įvadinį straipsnių rinkiniui, kurį leidžiame JAV, ir nurodė tam tikrą galimą rašymo kryptį. Aš supratau kodėl – rašydama pirmą variantą nelabai paisiau Vakaruose įprastų akademinės komunikacijos, žanro taisyklių. Tų taisyklių tikrai pravartu išmokti, ir tai nėra labai sudėtinga. Bet tarptautiškumo negalime siekti sąskaita tų darbų, kuriuos turime atlikti Lietuvoje, savai visuomenei. Jų niekas už mus nepadarys. Kad tarptautiškumo kriterijaus negalima absoliutinti, rodo ir toks kiek komiškas, bet drauge ir iškalbingas dalykas – elektroniniu paštu mus pasiekiantis brukalas, siūlantis publikuotis neva recenzuojamuose tarptautiniuose, dažnai labai plataus profilio žurnaluose. Tuos apsimesčius išmokom atskirti, bet svarbus pats faktas: vos reikalavimai formuluojami, tuoj pat ieškoma būdų prie jų prisitaikyti ar juos apeiti.

Loreta Mačianskaitė. Aš atkreipsiu dėmesį į dar vieną tarptautiškumo aspektą – poreikį, kad mokslo sklaida nebūtų atsieta nuo mūsų literatūros ir kultūros sklaidos Vakaruose. Todėl kyla būtinybė intensyviau bendradarbiauti abiem ministerijoms – ŠMM ir Kultūros. Juk ar bus susidomėta lietuvių literatūros tyrimais užsienyje, priklauso ir nuo vertimų politikos. O ji, atrodo, vyksta chaotiškai. Su Dalia Satkauskyte šią vasarą vykome į Paryžių d’Orsay muziejų pasižiūrėti parodos „Laukinės sielos. Baltijos šalių simbolizmas“. Muziejaus knygyne ant specialiai tam skirto prekystalio buvo išdėliotos Baltijos šalių knygos: be turistinės informacinės, ten buvo ir grožinė bei mokslinė tiriamoji literatūra, vienaip ar kitaip susijusi su XX amžiaus pradžios meno reiškiniiais. Žinoma, geriausiai atrodė estai, kurie buvo išdėstę įvairių knygų, išverstų į prancūzų kalbą, tarp jų ir literatūrologinių, skirtų simbolizmui, literatūriniam avagardui Estijoje ir pan. Kuklesnė buvo latvių ekspozicija, o visų menkiausia – lietuvių: Juozo Baltušio *Sakmė apie Juzą* ir Jaroslavo Melniko *Paryžiaus dieno-raštis*. Buvo skaudu ir pikta, kad tokia auksinė proga propaguoti savo kultūrą buvo visai neišnaudota, o juk pasiūlyti tikrai turime ką, pavyzdžiui, puikiausiai

būtų tikusi Nijolės Kašelionienės knyga apie barbaro įvaizdį, jau nekabant apie menotyrininkų darbus, Čiurlioniui skirtas studijas. Priešingai, Algirdo Juliaus Greimo šimtmečio minėjimas, palaimintas UNESCO, prie ko, beje, reikšmingai prisidėjo patys lietuvių semiotikai, suteikė ir lygiavertes galimybes publikuoti prancūzų moksliniame žurnale.

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Noriu aptarti kitą, istorikams aktualų tarptautiškumo aspektą – regiono kalbą. Tiriant buvusios LDK teritorijos regioną, anglų kalba nelabai tinkama, nėra LDK terminijos tradicijos anglų kalba ir kartais net negali suprasti kolegų, pavyzdžiui, ukrainiečių, anglų kalba skelbiamų istorikų darbų apie LDK. Tarptautiškumas turi būti nukreiptas ne tik į Vakarų, bet ir į Rytų regioną, kas itin svarbu politine prasme, pavyzdžiui mūsų diskusijoje su baltarusių mokslininkais. Laimei, turėjome labai gerą tarptautinio palyginamojo vertinimo ekspertę, kuri supranta regionų tyrimų svarbą. Buvusios LDK istorijos ir jos paveldo tyrimuose mes turime savo pozicijas ir galime pasidžiaugti, kad ekspertų išvadose tai buvo įvertinta.

Loreta Mačianskaitė. Susidaro įspūdis, kad visi tikime darbo prame ir institutų ateitimi neabejojame. Panašiai viltingai parašė ir Violeta Kelertienė, atsiuntusi keletą komentarų šiai mūsų diskusijai.

Violeta Kelertienė. Šalyse kaip JAV, Prancūzija, kur atsiranda inovacijos, veikia moksliniai institutai. Jų darbuotojai dažniausiai laisvi nuo dėstymo, arba kaip Sorbonoje – retkarčiais dėsto savo dalyką išskirtinai gabiems arba net kitiems mokslininkams, suplaukusiems iš viso pasaulio gaudyti naujų žinių, kryptių, kaip į kokią Meką. Taip funkcionavo ir tebeveikia institutas, kur dėstė Algirdas Julius Greimas. Laisvoje Lietuvoje irgi tikimės ir iki šiol gaudavome įspūdingų rezultatų, ar tai būtų fizika, ar literatūra, ar kalbotyra. Netikiu, kad galima tarptautiškumą nuleisti iš Seimo rūmų. Kai turime ką parodyti pasauliui, tai ir patys rodome, pasaulis mus atranda. O yra daug mokslo, kuris reikalingas tik krašto viduje, vietiniam vartojimui, jis irgi įvyksta, kai sąžiningi ir protingi mokslininkai prie to dirba. Nematau problemos, viskas vyksta, kaip ir turi vykti, ir nematau reikalo jėga spausti, keisti, atimti rūmus, suvaryti mokslo žmones į bendras sales, kuriose triukšmas, judėjimas kenkia susikaupti. Tai regresas, ne progresas.

Loreta Mačianskaitė. Diskusijai artėjant prie pabaigos, noriu klausti viceministro, koks būtų Jūsų įsivazdavimas idealaus instituto, na, tarkime, LLTI.

Giedrius Viliūnas. Tikrai nesu taip galvojęs nei modeliavęs vieno ar kito instituto, bet tai būtų arti to, kas už šio stalo ir vyksta. Patikimų gerų mokslininkų valdoma bendruomenė, kuri jaučia savo veiklos sudėtingumą, kuri yra ir atsakomybės, ir laisvės reikalaujantis darbas, turintis įvairiausias dimensijas: tarptautiškumas ir lokalumas, regioniškas ir globalumas, kaita ir tradicijos perdavimas.

Dalia Satkauskytė. Bet gali būti, kad po dešimties metų nebus ko reformuoti dėl paprastos priežasties, kad jau nevyksta kartų kaita. Padėtis yra absoliučiai baisi.

Giedrius Viliūnas. Doktorantų stipendijos dvigubėja.

Dalia Satkauskytė. Stoti į doktorantūrą konkurso nėra, padaryta didžiulė žala prestižui.

Giedrius Viliūnas. Koks kitas kelias?

Aušra Martišiūtė-Linartienė. Keisti požiūrį, kad nebūtų sakoma, jog valstybė veltėdžius finansuoja. Kai bus oficialiai paskelbti MOSTA'os rezultatai, reikia tiek ministerijai, tiek mums bendromis jėgomis skleisti aukštus humanitarų vertinimus kaip Lietuvos pasididžiavimo vertą žinią. Tai turėtų būti traktuojama ne kaip savigyra, o kaip prestižo reikalas, svarbus pačiai valstybei.

Giedrius Viliūnas. Man susidarė įspūdis, kad humanitarų bendruomenė ne visai tiksliai suvokia savo pačios reputaciją politikų akyse. Tarp tų, kurie bent minimaliai supranta apie humanistiką, kalbant apie Lietuvos humanitarinius mokslus vyrauja pagarbi intonacija. Humanitariniai mokslai Lietuvoje yra stiprūs, pagrindinės stiprios humanitarinės institucijos yra būtent institutai, nors universitetuose taip pat yra stiprių humanitarinių padalinių. Dabar, paskelbus MOSTA'os rezultatus, tai bus dar kartą patvirtinta.

Arūnas Streikus. Pabaigoje noriu reaguoti pasakydamas kelis konkrečius dalykus. Norėčiau pasiūlyti išsikelti ambicingą tikslą – patiems sukurti ne specializuotą

pagal sritį žurnalą, kuris taptų prestižinis, bent jau regione, ir kuriame būtų publikuojami straipsniai užsienio kalbomis. Tada mes sprendžiam dvi problemas – ir tarptautiškumo, ir mūsų tyrimų prestižo. O kitas pasiūlymas daug kasdieniškesnis – gal jau pribrendo reikalas (kai šnekėjom apie mūsų humanitarų bendruomenės susvetimėjimą, izoliavimąsi) sukurti paprastą tinklinę virtualią erdvę, kuri būtų ir platforma keitimuisi informacija, ką vieni ir kiti darom, ir diskusinė erdvė. Ne paslaptis, kad žmonės turi mažai laiko, apsikrovę darbais, susirinkti į tiesioginius pabendravimus nėra kada. Manęs netenkina uždari *Facebook*'o burbulai. Humanitarų bendravimui matau virtualios platformos poreikį.

Loreta Mačianskaitė. Kelertienės atsiųstas komentaras papildo kolegos Streikaus nuomonę.

Violeta Kelertienė. Lietuvoje trūksta viešų intelektualų ir forumo, gal ir laiko, jiems kontaktuoti su bendra publika. Jeigu LRT atsikrato kultūros programų, tai liūdnas reiškinys, nes ir taip jų buvo per mažai. Lieka *Facebook*'as, tačiau kiek žmonių net ir ilgas komentaras pasiekia? Tai per mažai, o kur kitur jiems pasirodyti. Literatūriniai žurnalai apkarpomi, mokslininkai per retai juose spausdinasi, puslapius užpildo dažniausiai jauni žmonės, kas irgi gerai, bet trūksta gilumos. *Kultūros barai*, *Naujasis židinys* kažkodėl turi savo „šaiкас“, viešas dialogas tik protarpiais vyksta.

Loreta Mačianskaitė. Baigdama noriu akcentuoti diskusijoje išsikristalizavusį raktinį žodį „pasitikėjimas“, kurio sangražinė forma nurodo į abipusiškumo būtinybę. Pasitikėjimas, nukreiptas tik į vieną pusę, tai jau ne pasitikėjimas, o kažkas kita. Jeigu pavyks šį pasitikėjimo režimą susikurti, tai galima bus tikėtis ir situacijos pokyčių, dėl kurių tikriausiai čia ir susirinkome.

Ačiū visiems!

Diskusijos tekstą parengė
LORETA MAČIANSKAITĖ